

MICHAŁ JANKOWICZ

 <https://orcid.org/0000-0002-7787-1491>

University of the National Education Commission, Kraków

Faculty of Humanities

Institute of Modern Languages

Department of East Slavic Linguistics

ul. Studencka 5

31-116 Kraków, Poland

michal.jankowicz@up.krakow.pl

ZAWŁASZCZANIE POJĘĆ W NARRACJI WŁADIMIRA PUTINA NA TEMAT KONFLIKTU ROSYJSKO-UKRAIŃSKIEGO

APPROPRIATION OF CONCEPTS IN VLADIMIR PUTIN'S NARRATIVE ABOUT THE RUSSIA-UKRAINE CONFLICT

Abstract. The article is devoted to the appropriation of concepts in Vladimir Putin's narrative about the war in Ukraine. The material for analysis consists of the televised address of the President of the Russian Federation concerning the launch of the so-called "special military operation" on 24 February 2022, as well as excerpts from other speeches by the politician addressing the Russian-Ukrainian conflict. The aim of the article is to identify and describe the phenomenon of appropriating concepts denoting values, to demonstrate the use of so-called banner words in Putin's statements, and to characterize the mechanism of profiling employed in the analyzed texts. The presidential address was examined using the content analysis method, while the description of the pragmatic functions of lexical units (i.e., ways in which particular words are used) was carried out through qualitative analysis. The study tests the hypothesis that Putin's statements contain elements referring to concepts (values) that simultaneously fit within the linguistic worldview of Russians while also constituting a certain modification of it. In the address, a semantic reinterpretation of already existing concepts can be observed; this reinterpretation participates in the formation of a variant of the linguistic worldview, which we describe as a textual worldview. Due to the point of view adopted by Putin, positive values appear in the context of actions undertaken by Russia and its policies, whereas negative values (anti-values) are attributed to the Western world. The legitimization of military actions is supported here by the communicative strategy of proximization, which

Received: 11.03.2026. Verified: 15.06.2026. Accepted: 15.07.2026.

© by the author, licensee University of Lodz – University of Lodz Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: University of the National Education Commission in Krakow. **Conflicts of interests:** None. **Ethical Considerations:** The Author assures of no violations of publication ethics and takes full responsibility for the content of the publication. **Declaration regarding the use of GAI tools:** Not used.

involves linguistically presenting distant threats or events as immediate and directly threatening to the audience. The constructed conflict of values between the Western world and Russia is thus portrayed as a danger to Russians that must be resisted.

Keywords: appropriation of concepts, proximization, banner words, profiling, conflict in Ukraine

Streszczenie. Artykuł poświęcony jest zawłaszczaniu pojęć występującemu w narracji Władimira Putina na temat wojny w Ukrainie. Materiał do analizy stanowi wystąpienie telewizyjne prezydenta Federacji Rosyjskiej dotyczące rozpoczęcia tzw. specjalnej operacji wojskowej z 24 lutego 2022 r. oraz fragmenty innych przemówień polityka traktujących o konflikcie rosyjsko-ukraińskim. Celem artykułu jest identyfikacja i opisanie zjawiska zawłaszczania pojęć oznaczających wartości, ukazanie sposobu użycia słów sztandarowych występujących w wypowiedziach Putina, a także scharakteryzowanie mechanizmu profilowania wykorzystywanego w badanych tekstach. Wystąpienie prezydenta zostało przebadane metodą analizy zawartości, a opis funkcji pragmatycznych jednostek leksykalnych (sposobów użycia wyrazów) został przeprowadzony metodą jakościową. W ramach badania weryfikacji poddana została hipoteza, zgodnie z którą w wypowiedziach Putina pojawiają się elementy oznaczające pojęcia (wartości), które jednocześnie wpisują się w językowy obraz świata Rosjan i stanowią jego pewną modyfikację. W wystąpieniu obserwowana jest znaczeniowa reinterpretacja pojęć już istniejących, składająca się na stworzony wariant JOŚ, który określamy mianem tekstowego obrazu świata. Ze względu na przyjęty przez Putina punkt widzenia wartości pozytywne pojawiają się w kontekście działań podejmowanych przez Rosję i prowadzonej przez nią polityki, natomiast negatywne (antywartości) przypisywane zostają do świata zachodniego. Legitymizacji działań militarnych służy tu strategia komunikacyjna proksymizacji, polegająca na językowym przedstawianiu odległych zagrożeń lub zdarzeń jako bliskich i zagrażających odbiorcy. Kreowany konflikt wartości między światem zachodnim i Rosją ukazywany jest jako niebezpieczeństwo dla Rosjan, któremu należy się przeciwstawić.

Słowa kluczowe: zawłaszczanie pojęć, proksymizacja, słowa sztandarowe, profilowanie, konflikt na Ukrainie

Wstęp

Wystąpienie telewizyjne Władimira Putina z 24 lutego 2022 r. poświęcone rozpoczęciu tzw. specjalnej operacji wojskowej¹ miało na celu legitymizację agresji militarnej wymierzonej przeciwko Ukrainie². Zainicjowanie działań zbrojnych wymagało ich usprawiedliwienia w oczach społeczeństwa rosyjskiego. Jednym z istotniejszych elementów, w oparciu o które skonstruowana została strategia argumentacyjna potwierdzająca zasadność inwazji na Ukrainę, był konflikt wartości Rosji i świata zachodniego eksponowany w narracji Putina.

Celem artykułu jest opis zjawiska zawłaszczania pojęć oznaczających wartości oraz antywartości, wskazanie i scharakteryzowanie sposobu użycia mirandów i kondemnandów występujących w przemówieniach Putina, a także opisanie

¹ В.В. Путин, *Обращение Президента Российской Федерации от 24.02.2022*, <http://krem-lin.ru/events/president/news/67843> [02.02.2026].

² Wystąpienie z 24 lutego 2022 r. zostało przeanalizowane z odwołaniem do wybranych fragmentów innych przemówień W. Putina dotyczących wojny w Ukrainie.

mechanizmu profilowania wykorzystywanego w badanych tekstach. W ramach analizy weryfikacji poddana została hipoteza, zgodnie z którą w wypowiedziach Putina pojawiają się elementy oznaczające pojęcia (wartości), które jednocześnie wpisują się w językowy obraz świata Rosjan i stanowią jego pewną modyfikację.

Proksymizacja i zawłaszczanie pojęć oznaczających wartości

Aby podkreślić rangę konfliktu i przekonać odbiorców o niezbędności podjęcia radykalnych działań, prezydent zastosował w swojej wypowiedzi mechanizm **proksymizacji** (bliskości, ang. *proximization*). Stanowi on strategię przedstawienia wydarzeń przez nadawcę komunikatu politycznego w taki sposób, aby podkreślić bezpośrednie uczestnictwo w nich nadawcy i odbiorcy przekazu³. W kreowanym obrazy rzeczywistości przedstawiane sytuacje wywierają negatywny wpływ na odbiorcę, co ma za zadanie usprawiedliwiać działania neutralizujące sugerowane przez nadawcę. Piotr Cap wymienia trzy wymiary proksymizacji: przestrzenny, czasowy, aksjologiczny. Mogą one występować zarówno jednocześnie, jak i osobno⁴. Aspekt przestrzenny dotyczy możliwego fizycznego oddziaływania konstruowanych zdarzeń na odbiorcę. Komponent czasowy związany jest ze sposobem przedstawienia zdarzeń jako przełomowych i kluczowych w dalszej perspektywie, zarówno dla statusu odbiorcy, jak i nadawcy. Z kolei aksjologiczny odnosi się do maksymalizacji rosnącego konfliktu wartości⁵.

W analizowanym wystąpieniu za kluczowy można uznać aspekt aksjologiczny proksymizacji: wartości, z którymi identyfikują się nadawca (Putin) i odbiorca (Rosjanie) przeciwstawiane są ideom pozycjonowanym jako obce (wrogim, zachodnim). Cechą charakterystyczną wystąpienia prezydenta jest więc swoiste „zarezerwowanie” pojęć odwołujących się do wartości ocenianych pozytywnie dla Rosji i Rosjan, a negatywnie – dla przeciwników, utożsamianych z cywilizacją zachodnią.

To zawłaszczanie pojęć połączone jest często z redefiniowaniem, a ich znaczenia bywają modyfikowane. Dane zjawisko rozpatrzmy z punktu widzenia różnych ujęć teoretycznych: koncepcji słów sztandarowych, zjawiska profilowania oraz teorii tekstowego obrazu świata.

W niniejszym badaniu zawłaszczanie pojęć rozpatrywane jest jako zjawisko polegające na przejęciu istniejącego wyrazu (pojęcia) i nadaniu mu nowego,

³ P. Cap, *Towards the Proximization Model of the Analysis of Legitimization in Political Discourse*, „Journal of Pragmatics” 40.1, 2008, s. 17.

⁴ Idem, *Legitymizacja w dyskursie politycznym: retoryka wojny w Iraku w kontekście pojęcia „proksymizacji”*, [in:] *Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, ed. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008, s. 245.

⁵ *Ibidem*.

zazwyczaj zawężonego, ideologicznego albo instrumentalnego znaczenia, często w taki sposób, że wypiera lub przysłania ono znaczenie pierwotne.

O danym zjawisku pisał m.in. Michał Głowiński. Analizując język propagandy PRL (nowomowy), badacz zauważył, że władze komunistyczne przejmowały istniejące słowa i nadawały im nowe znaczenia⁶. Jak podkreślał, *nowomowa nie tylko dąży do zastąpienia klasycznego języka, ale także na różne sposoby go dewastuje. Dewastuje m.in. przez to, że przejmuje jego elementy, nadając im inny sens – często jednak w sposób ukryty, tzn. tworzy pozory, że w jej obrębie słowa znaczą to, co normalnie znaczą, kiedy naprawdę znaczą co innego*⁷. Przejmowanie pojęć obecne jest jednak nie tylko w nowomowie, ale również w języku współczesnej polityki.

W wypowiedziach polityków modyfikacjom często poddawane są pojęcia oznaczające wartości. W kontekście badań nad danymi jednostkami niezwykle użyteczna wydaje się koncepcja słów sztandarowych Walerego Pisarka. **Słowa sztandarowe** odzwierciedlają zbiór wartości i antywartości obecnych w kulturze oraz języku. Ich cechami charakterystycznymi są wysoki walor emotywny, nieodłączny związek z wartościami przedstawicieli danej kultury oraz relacyjny charakter⁸. Tworząc językowy świat symboli, konsolidują one społeczeństwo i pozwalają na rozróżnienie „swoich” od „obcych”. W ramach słów sztandarowych wyróżniane są *miranda*, symbole budzące podziw, odwołujące się do przekonań wspólnoty, reprezentujące wartości pozytywne, oraz *kondemnanda*, odsyłające do świata antywartości i oznaczające „coś zwalczanego, pogardzanego, niepożądane-go”⁹. Poza pojedynczymi wyrazami obejmują one także stałe związki frazeologiczne o znaczeniu rzeczowym i nacechowaniu emocjonalnym o wiele silniejszym niż suma znaczeń ich jednostek składowych. Słowa sztandarowe pozwalają więc wyrazić nastawienie wspólnoty do procesów, stanów, rzeczy i osób, do których się odnoszą.

Na leksykę wykorzystywaną w przemówieniach przez W. Putina warto spojrzeć przez pryzmat zjawiska **profilowania**, będącego jednym ze sposobów kreowania obrazu rzeczywistości. Słowa sztandarowe wykorzystywane są bowiem przez prezydenta w pewnych modyfikacjach znaczeniowych. Według Jerzego Bartmińskiego, profilowanie to *subiektywna (tj. mająca swój podmiot) operacja językowo-pojęciowa polegająca na swoistym kształtowaniu obrazu przedmiotu poprzez ujęcie go w określonych aspektach (podkategoriach, faze-*

⁶ M. Głowiński, *Nowomowa (Rekonesans)*, [in:] *Nowomowa i cięgi dalsze. Szkice dawne i nowe*, Kraków 2009, s. 30.

⁷ *Ibidem*.

⁸ J.H. Kołodziej, *Walerego Pisarka metoda badania słów i wyrażen sztandarowych klucz do zrozumienia zmian społecznej świadomości*, „Zeszyty Prasoznawcze” 62.2, 2019, s. 155.

⁹ W. Pisarek, *Współczesne słowa sztandarowe w Polsce i ich publiczność*, „Zeszyty Prasoznawcze” 33.1–2, 1992, s. 18.

tach), [...] w ramach pewnego typu wiedzy i zgodnie z wymogami określonego punktu widzenia¹⁰. W wyniku profilowania, działania intencjonalnego, nastawionego na osiągnięcie zamierzonych celów komunikacyjnych, powstają dodatkowe warianty semantyczne pojęć. Zaakcentowanie wybranych cech nazywanego obiektu opiera się na płaszczyźnie ideologicznej i może prowadzić do modyfikacji znaczeń¹¹.

Z procesem profilowania ściśle związany jest **punkt widzenia** nadawcy, określany przez Bartmińskiego jako *czynnik podmiotowo-kulturowy, decydujący o sposobie mówienia o przedmiocie, w tym m.in. o kategoryzacji przedmiotu, o wyborze podstawy onomazjologicznej przy tworzeniu jego nazwy, o wyborze cech, które są o przedmiocie orzekane w konkretnych wypowiedziach i utrwalone w znaczeniu*¹². Jak zauważa Waldemar Czachur, kategoria ta ma wymiar kognitywny, antropologiczno-kulturowy i dyskursywny. Zdaniem badacza, pomimo istniejących różnic między indywidualnymi a kolektywnymi punktami widzenia w społeczności, poszczególne podmioty uzgadniają swoje indywidualne punkty widzenia z możliwościami dyskursywnej rzeczywistości medialnej¹³. Bazując na doświadczeniach i projekcjach wybranej wspólnoty, na kolektywnej pamięci kulturowej, punkt widzenia w dyskursie wyraża to, co jest typowe dla danej grupy, reprezentuje dyskursywnie wynegocjowaną i specyficzną dla tej społeczności interpretację rzeczywistości i sposób jej postrzegania¹⁴.

Punkt widzenia reprezentowany w wypowiedziach Putina wpisuje się w kolektywne doświadczenia rosyjskiej wspólnoty kulturowej. Poprzez zawłaszczanie i profilowanie pojęć prezydent kreuje rzeczywistość, w której działania władz są utożsamiane z wartościami odbieranymi przez społeczeństwo jako pozytywne (m.in. solidarność – ‘obrona rodaków’, ‘pomoc pokrzywdzonym’; moralność – ‘obrona przed szkodliwymi wpływami z zewnątrz’; patriotyzm – ‘zaangażowanie w obronę ojczyzny’).

Wartości stanowią podstawę działania człowieka, narzucają zachowaniom cel, decydują o kategoryzacji i konceptualizacji rzeczywistości, wskazując na to, co ważne lub nieważne dla danej społeczności kulturowej¹⁵. Kategoryzacja pojęć aktywuje dobór koncepcji, a zarazem i elementów odnoszącej się do nich wiedzy.

¹⁰ *Punkt widzenia w języku i w kulturze*, ed. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, R. Nycz, Lublin 2004, s. 212.

¹¹ J. Bartmiński, *Wartości i ich profile medialne*, [in:] *Oblicza komunikacji. Ideologie w słowach i obrazach*, ed. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa, Wrocław 2008, s. 32.

¹² Idem, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [in:] *Językowy obraz świata*, ed. idem, Lublin 1999, s.106.

¹³ W. Czachur, *Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji*, „Tekst i dyskurs – Text und Diskurs” 4.1, 2011, s. 86.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, s. 83.

Wartości są również istotnym elementem językowego obrazu świata wspólnoty. Jerzy Bartmiński określa językowy obraz świata jako *zawartą w języku, różnie zwerbalizowaną interpretację rzeczywistości, dającą się ująć w postaci zespołu sądów o świecie*¹⁶. Z uwagi na to, że język zawiera interpretacje rzeczywistości, zmiany sensów słów (zachodzące m.in. w dyskursie politycznym) oznaczają również przekształcanie obrazu świata utrwalonego w języku.

W wypowiedziach Putina odnaleźć możemy elementy oznaczające pojęcia z jednej strony wpisujące się w językowy obraz świata Rosjan, z drugiej – jednocześnie stanowiące jego pewną modyfikację. Ten wariant JOŚ nazywany jest tekstowym obrazem świata, który Bogusław Skowronek określa jako *najbardziej konkretną – bo istniejącą w danym tekście – jednostkową aktualizację powszechnego, uogólnionego językowego obrazu świata*¹⁷. Takie innowacyjne, formalne lub semantyczne przekształcanie języka służy kreowaniu nowych pojęć lub znaczeniowej reinterpretacji pojęć już istniejących¹⁸.

Miranda

Wykorzystywane w wypowiedzi Putina pojęcia odwołujące się do wartości pozytywnych, szanowanych przez Rosjan, pojawiają się w kontekście działań podejmowanych przez Rosję w ramach prowadzonej przez nią polityki. Widoczna jest tu arbitralność w sposobie użycia wyrazów i ich wartościowania.

Prześledźmy przykłady sposobów wykorzystania w wystąpieniu Putina wyrazów, które można uznać za miranda:

– *помощь* – to „nasze” działania militarne za granicą, rozumiane jako wsparcie władz centralnych w tłumieniu protestów (w kontekście Kazachstanu) lub pomoc separatystom (w kontekście Donbasu, Krymu):

Мы уважаем и будем уважать их суверенитет, и пример тому – **помощь**, которую мы **оказали Казахстану**, который столкнулся с трагическими событиями, с вызовом своей государственности и целостности.

Народные республики **Донбасса** обратились к России с просьбой о **помощи**.

– *защита, самозащита* – agresja militarna Rosji na inne kraje, rozumiana jako obrona przed wrogiem (pojęcie obrony zostaje zarezerwowane dla

¹⁶ J. Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin 2007, s. 12.

¹⁷ B. Skowronek, *Językowy obraz świata*, „Academia. Magazyn Polskiej Akademii Nauk” 72.4, 2022, s. 20.

¹⁸ *Ibidem*.

działań Rosji oraz tzw. Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej)¹⁹:

Они связаны с **защитой** самой России от тех, кто взял Украину в заложники и пытается использовать её против нашей страны и её народа.

Нам с вами просто не оставили ни одной другой возможности **защитить Россию**, наших людей, кроме той, которую мы вынуждены будем использовать сегодня.

Повторю, наши действия – это **самозащита** от создаваемых нам угроз и от ещё большей беды, чем та, что происходит сегодня.

– *свобода выбора* – odnosi się tylko do wolności wyboru osób o prorosyjskich poglądach (mieszkańców Donbasu, Krymu, ale i innych regionów Ukrainy), decyzji „jedynie słusznej”, jaką jest odłączenie się od Ukrainy, wolność sprowadzana jest do niepodporządkowania się władzom w Kijowie²⁰:

В основе нашей политики – свобода, **свобода выбора** для всех самостоятельно определять своё будущее и будущее своих детей.

– *право выбора* – jw., sformułowanie pojawia się jedynie w kontekście wyboru opcji separatystycznej w Donbasie i na Krymie:

И мы считаем важным, чтобы этим правом – **правом выбора** – могли воспользоваться все народы, проживающие на территории сегодняшней Украины, все, кто этого захочет.

¹⁹ W późniejszych wypowiedziach Putina działania militarne Rosji na terytorium Ukrainy traktowane są już jako „ochrona własnej ziemi”, jako że 30 września 2022 r. miała miejsce formalna aneksja południowego wschodu kraju przez FR – por. przemówienie podczas ceremonii podpisania umów o przyłączeniu DNR, ŁNR, obwodów Zaporoskiego i Chersońskiego do Rosji: *Мы будем защищать нашу землю всеми имеющимися у нас силами и средствами и сделаем всё, чтобы обеспечить безопасную жизнь наших людей*. В.В. Путин, Церемония подписания договоров о принятии в Россию Донецкой Народной Республики, Луганской Народной Республики, Запорожской области и Херсонской области и образовании новых субъектов Российской Федерации, 30 сентября 2022 г., <http://kremlin.ru/events/president/news/69465> [02.02.2026].

²⁰ Warto zauważyć, że sformułowania *свобода выбора, свободный выбор*, również w innych wystąpieniach Putina pojawiają się w kontekście prorosyjskiego separatyzmu na Krymie i w Donbasie, np. *Отдельно скажу о Крыме. Жители полуострова свой свободный выбор сделали – быть вместе с Россией*. (В.В. Путин, Обращение Президента Российской Федерации В.В. Путина от 21.02.2022 г., <http://www.kremlin.ru/events/president/news/67828> [24.02.2026]). Dla odróżnienia wybory przeprowadzane przez ukraińskie władze, a więc oceniane negatywnie przez prezydenta, określane są inaczej, jako **выборные процедуры** – np. *Устойчивой государственности на Украине так и не сложилось, а политические, выборные процедуры служат лишь прикрытием, ширмой для передела власти и собственности между различными олигархическими кланами*. *Ibidem*.

– *независимость и суверенитет* – niezależność od Zachodu, polityka nastawiona przeciw Zachodowi (reprezentowana przez Rosję) lub uległość i podporządkowanie się Rosji (w przypadku Kazachstanu), ujmowane jako niepodległość:

[...] сила и готовность к борьбе лежат в основе **независимости и суверенитета**, являются тем необходимым фундаментом, на котором только и можно надёжно строить своё будущее, строить свой дом, свою семью, свою Родину.

– *долг* – walka w imię imperialnych aspiracji Rosji i realizacja politycznych celów wodza, ujmowana jako patriotyczny obowiązek:

Уверен, что преданные своей стране солдаты и офицеры Вооружённых Сил России профессионально и мужественно исполняют свой **долг**.

– *любовь к Отечеству* – bezgraniczne zaufanie i podporządkowanie się polityce prowadzonej przez władze Rosji przedstawiane jako miłość do ojczyzny:

Верю в вашу поддержку, в ту непобедимую силу, которую даёт нам наша **любовь к Отечеству**.

– *сплоченность общества* – bezrefleksyjne poddanie się woli prezydenta jako konsolidacja społeczeństwa:

Благополучие, само существование целых государств и народов, их успех и жизнеспособность [...] прямо зависят от способности быстро адаптироваться к постоянно меняющейся жизни, от **сплочённости общества**, его готовности консолидировать, собирать воедино все силы, чтобы идти вперёд.

– *справедливость и правда* – interpretacja sytuacji międzynarodowej zgodna z narracją Kremla jako wartości jednoznacznie pozytywne:

А мы с вами знаем, что настоящая сила – в **справедливости и правде**, которая на нашей стороне.

– *безопасность* – swoisty balans sił, stan, w którym Rosja militarnie kontroluje kraje ościenne – pojmowany jako bezpieczeństwo:

Сегодня вновь считаю необходимым вернуться к трагическим событиям, происходящим на Донбассе, и ключевым вопросам обеспечения **безопасности** самой России.

– *консолидированная, патриотическая позиция [партий]* – bezwzględne podporządkowanie się woli władzy, brak krytyki wobec działań prezydenta:

Рассчитываю на **консолидированную, патриотическую позицию** всех парламентских партий и общественных сил.

Wymienione pojęcia odwołują się do pozytywnych wartości i, zdaniem Putina, najczęściej reprezentowane są, w zależności od kontekstu, przez Rosjan, Rosję, czy rosyjską politykę, rzadziej przez państwa sojusznice (np. Kazachstan). W wypowiedzi prezydenta można zauważyć redefiniowanie oraz zawężanie zakresu użycia wyrazów do określonych działań i stanów zgodnie z ideami prezentowanymi przez mówcę. W efekcie słowa te zyskują silne nacechowanie ideologiczne.

W wystąpieniu Putina dobór pojęć oznaczających wartości pożądane składa się na tekstowy obraz świata, stanowiący pewną aktualizację JOŚ. Przyjrzyjmy się bliżej jednemu z wyrazów pojawiających się w przemówieniu, stanowiącemu zarazem bardzo ważny koncept²¹ w rosyjskiej kulturze – słowu *долг*. Wyraz ten (pol. 'powinność, obowiązek [moralny]') zajmuje istotne miejsce w językowym obrazie świata Rosjan. Używany powszechnie w połączeniach takich jak *гражданский долг, воинский долг, долг перед отечеством, долг перед обществом*²², występuje częściej niż polskie odpowiedniki (*powinność obywatelska, powinność obrony ojczyzny* itp.). W słowniku objaśniającym Jefriemowej wyraz *долг* definiowany jest jako *moralne zobowiązania człowieka, wykonywane z pobudek sumienia jako категория этики*²³.

W wypowiedzi Putina pojęcie *долг* zostaje użyte w kontekście konieczności walki w obronie ojczyzny (przez którą w rzeczywistości rozumiane są imperialne działania militarne Rosji i realizacja politycznych celów jej przywódcy). Ten obowiązek moralny zostaje ujęty przede wszystkim z punktu widzenia oczekiwania władz wobec wojskowych i narodu. W tekstowym obrazie świata stworzonym przez Putina w ramach pojęcia *долг* z moralnymi zobowiązaniami człowieka utożsamiane jest zaangażowanie żołnierzy w działania wojenne na Ukrainie. Takie

²¹ Termin koncept Nina Arutiunowa definiuje jako *понятие 'философии повседневной', враждебное на традиции народные, религию, идеологию, искусство, а также доживание жизни и систему ценностей, как свойственный роду культуры посредничающей между человеком и миром* (Концепт [...] понятие 'обыденной философии', чувствительное к национальным традициям, религии, идеологии, искусству, а также жизненному опыту и системе ценностей, [...] своего рода культурный слой, посредничающий между человеком и миром). Н.Д. Арутюнова, Введение, [in:] *Логический анализ языка. Ментальные действия*, ed. Н.Д. Арутюнова, Москва 1993, s. 3.

²² *Активный словарь русского языка*, vol. 3, ed. В.Ю. Апресян, Санкт-Петербург 2017, s. 201.

²³ Т.Ф. Ефремова, *Большой современный толковый словарь русского языка*, 2006, s.v. война, <https://lingvo.ru> [16.02.2026]: долг – нравственные обязанности человека, выполняемые из побуждений совести, как категория этики.

ujęcie wpisuje się w znaczenie wyrazu *долг* wyodrębnione w *Тезаурусе росыjskiej лексики бизнесовой* ('to, co podlega bezwarunkowemu wykonaniu ze względu na wymogi społeczne lub wewnętrzne przekonania')²⁴, stanowiąc pewną jego modyfikację (główną motywacją działań są tu oczekiwania władz).

Kondemnanda

W opozycji do mirandów sytuują się kondemnanda. Takie wyrazy odsyłają do pojęć oznaczających antywartości wyznawane, zdaniem Putina, przez przeciwników, czyli świat zachodni, militarnie zrzeszony w Sojuszu Północnoatlantyckim (NATO). Wśród (anty)wartości przypisywanym wrogom można znaleźć m.in. kłamstwo, oszustwo, szantaż, lekceważenie, cwaniactwo, absolutyzm, blef, zwyrodnienie czy degenerację. Wymienione spektrum zachowań ocenianych negatywnie z moralnego punktu widzenia koresponduje z poszczególnymi posunięciami państw zachodnich poczytywanymi przez Putina za naganne.

Postawy przeciwników przedstawiane są więc jako przejawy **antywartości**, które manifestują się w konkretnych działaniach. Określane są one kolejno jako:

– *циничный обман и враньё, давление и шантаж* – reakcja NATO na próby powstrzymania ekspansji sojuszu w Europie przez Rosję:

В ответ на наши предложения мы постоянно сталкивались либо с циничным **обманом** и **враньём**, либо с попытками **давления** и **шантажа**.

– *наглый и перманентный шантаж* – sankcje wprowadzane przez kraje zachodnie w stosunku do Rosji:

Мы знаем об этом и объективно оцениваем постоянно звучащие в наш адрес угрозы в сфере экономики – так же, как и свои возможности противостоять этому **наглому** и **перманентному шантажу**.

– *наплевательское, пренебрежительное отношение к нашим интересам* – rozszerzanie NATO na wschód pomimo sprzeciwu Rosji:

Откуда **наплевательское, пренебрежительное отношение** к нашим интересам и абсолютно законным требованиям?

²⁴ *Тезаурус русской деловой лексики*, 2004, s.v. долг, <https://lingvo.ru> [16.02.2026]: долг – то, что подлежит безусловному выполнению в силу общественных требований или внутренних убеждений.

– *абсолютизм, низкий уровень общей культуры, чванство* – wykorzystanie przez świat zachodni, w szczególności USA, słabszej pozycji Rosji na arenie międzynarodowej po upadku ZSRR:

Но нет – состояние эйфории от абсолютного превосходства, своего рода современного вида **абсолютизма**, да ещё и на фоне **низкого уровня общей культуры и чванства** тех, кто готовил, принимал и продавливал выгодные лишь для себя решения.

– *подтасовка, блеф* – bezpodstawne zarzuty wysuwane przez administrację USA w stosunku do władz Iraku, stanowiące uzasadnienie dla rozpoczęcia operacji militarnej w tym kraju:

В доказательство этому публично, на глазах у всего мира Госсекретарь США тряс какой-то пробиркой с белым порошком, уверяя всех, что это и есть химическое оружие, разрабатываемое в Ираке. А потом оказалось, что всё это – **подтасовка, блеф**: никакого химического оружия в Ираке нет. Невероятно, удивительно, но факт остаётся фактом.

– *шулерское поведение* – stosunek krajów NATO do Rosji:

Ведь такое **шулерское поведение** противоречит не только принципам международных отношений, но прежде всего общепризнанным нормам морали и нравственности.

Warto zauważyć, że w swoim wystąpieniu Putin te odrzucane, „obce” idee określa wprost jako pseudowartości. Pozycjonowane negatywnie wartości świata zachodniego, ukształtowane w nurcie lewicowo-liberalnym, a w szczególności ponowoczesnym i wokeistycznym (*псевдоценности*), ukazywane są z perspektywy ich zgubnych skutków, jakimi, zdaniem prezydenta, są degradacja i zwyrodnienie (*деградация и вырождение*)²⁵.

²⁵ Na uwagę zasługuje fakt, że przeciwstawienie potępianych wartości zachodnich (kondemnandów) i wartości reprezentowanych przez Rosjan i Rosję (mirandów) stanowi ważny element również innych wystąpień Putina dotyczących konfliktu z Ukrainą, pomimo że zagadnienie to nie odnosi się bezpośrednio do konfrontacji militarnej ze strony państw NATO. Przykładowo w przemówieniu podczas ceremonii podpisania umów o przyłączeniu DNR, ŁNR, obwodów zaporoskiego i chersońskiego do Rosji, prezydent przedstawia przejawy wokeizmu jako zagrożenie dla Rosji ze strony kultury zachodniej: *[...] разве мы хотим, чтобы у нас, здесь, в нашей стране, в России, вместо мамы и папы был «родитель номер один», «номер два», «номер три» – совсем спятили уже там? Разве мы хотим, чтобы в наших школах с начальных классов детям навязывали извращения, которые ведут к деградации и вымиранию? Чтобы им вдалбливали, что кроме женщин и мужчин якобы существуют ещё некие гендеры, и предлагали сделать операцию по смене пола?.* В.В. Путин, Церемония подписания договоров о принятии в Россию Донецкой Народной Республики, Луганской Народной Республики, Запорожской области и Херсонской области и образовании новых субъектов Российской Федерации, 30 сентября 2022 г., <http://kremlin.ru/events/president/news/69465> [24.02.2026].

Да, собственно, и до последнего времени не прекращались попытки использовать нас в своих интересах, разрушить наши традиционные ценности и навязать нам свои **псевдоценности**, которые разъедали бы нас, наш народ изнутри, те установки, которые они уже агрессивно насаждают в своих странах и которые прямо ведут к **деградации** и **вырождению**, поскольку противоречат самой природе человека.

W wypowiedzi przedstawiony jest konflikt wartości skonstruowany na bazie opozycji „swój–obcy” (to, co obce postrzegane jest jako destruktywne, a to, co nasze – jako cenne, ale narażone na zniszczenie przez wroga). W przytoczonych fragmentach w warstwie retorycznej stosowane są nagromadzenia synonimów, powtórzenia wyrazów o zbliżonym znaczeniu lub podobnych konotacjach obok siebie w celu wzmocnienia i spotęgowania sensu przekazu. Dany zabieg stylistyczny uwydatnia pejoratywną ocenę zawartą w poszczególnych wypowiedzeniach. Nagromadzenia dotyczą zarówno bliskoznacznych ujemnie nacechowanych przymiotników (np. *пренебрежительное – наплевательское*), rzeczowników z negatywnym elementem znaczeniowym (np. *обман – вранье; давление – шантаж; деградация – вырождение*), czasowników (np. *добить, разрушить*) czy wreszcie całych sformułowań doprecyzowanych wyrazami o pejoratywnym zabarwieniu (np. *низкий уровень общей культуры – чванство*).

Występujące w kontekście postaw, zachowań, poglądów i działań przeciwnika antywartości, kontrastujące z określeniami odnoszącymi się do „swoich”, są dodatkowo wzmacniane i dookreślane przez silnie nacechowane przymiotniki (np. *циничный обман; наглый и перманентный шантаж*) czy przysłówki (np. *грубо и бесцеремонно*).

Część z takich nagromadzeń można rozpatrywać jako wyliczenia leksykalnych elementów współfunkcyjnych. Jak stwierdza Andrzej Markowski, leksykalne elementy współfunkcyjne to *takie wyrazy lub związki frazeologiczne, które różnią się formą, ale pełnią taką samą albo bardzo podobną funkcję w języku, ponieważ ich znaczenie jest tożsame albo zbliżone (wyrażają tę samą lub bardzo podobną treść*²⁶. Obejmują one warianty (fonetyczne, morfologiczne, frazeologiczne), ekwiwalenty (wyrazy i wyrażenia pochodzące z różnych odmian języka), leksemy i ich peryfrazy oraz synonimy²⁷. Używane przez Putina nagromadzenia składają się głównie z synonimów, wśród których odnaleźć można wyrazy bliskoznaczne (np. *обман – вранье*), rzadziej – równoznaczne, niekiedy pochodzące z różnych odmian stylistycznych, np. *наплевательский* (styl potoczny) – *пренебрежительный* (styl neutralny).

²⁶ A. Markowski, *Wykłady z leksykologii*, Warszawa 2012, s. 90.

²⁷ *Ibidem*, s. 90–95.

Użyte przez Putina kondemnanda, podobnie jak przywołane wcześniej miranda, uczestniczą w tworzeniu tekstowego obrazu świata. Sensy wyrazów oznaczających antywartości są w wystąpieniu aktualizowane, ulegają pewnym modyfikacjom, jednostki używane są w ściśle określonych kontekstach. Przykładowo słowa *деградация* i *вырождение* pojawiają się, gdy mowa o charakterystycznej dla świata zachodniego otwartości i tolerancji ukształtowanej w nurcie lewicowo-liberalnym. Pojęcia *degradacja* i *zwyrodnienie* prowadzane są więc do jednego aspektu – szkodliwych (według Putina) skutków społecznych polityki koncentrującej się na przeciwdziałaniu dyskryminacji i nierównemu traktowaniu.

Zakończenie

W swoim wystąpieniu dotyczącym rozpoczęcia tzw. specjalnej operacji wojskowej z 24 lutego 2022 r. Putin wykorzystuje słowa sztandarowe, odwołując się z jednej strony do pojęć związanych z wartościami szanowanymi przez Rosjan, z drugiej – potępianymi przez nich. Miranda i kondemnanda – wyrazy o silnym ładunku emocjonalnym i wartościującym – stosowane są w celu mobilizacji społeczeństwa i legitymizacji działań podejmowanych przez władzę. Ulegają one jednak pewnym modyfikacjom, które następują w procesie profilowania, zgodnego z punktem widzenia reprezentowanym przez prezydenta.

W analizowanym tekście obserwowane jest zawłaszczanie pojęć oznaczających wartości pozytywne, które zostają zarezerwowane dla określenia działań prowadzonych w ramach rosyjskiej polityki i postaw reprezentowanych przez Rosjan. Z kolei w kontekście postępowania państw zachodnich w przemówieniu pojawiają się wyrazy odsyłające do świata antywartości. Poszczególne pojęcia używane są więc wyłącznie w odniesieniu do konkretnej wizji politycznej, w zmodyfikowanych znaczeniach.

W wypowiedzi tworzony jest tekstowy obraz świata wpisujący się w wizję rzeczywistości kreowaną przez rosyjską propagandę państwową, a jednocześnie stanowiący aktualizację powszechnego, ogólnego językowego obrazu świata. Przy usprawiedliwieniu rozpoczęcia działań militarnych wykorzystywana jest strategia komunikacyjna proksymizacji, polegająca na językowym przedstawianiu odległych zagrożeń lub zdarzeń jako bliskich i zagrażających odbiorcy. Kreowany konflikt wartości między światem zachodnim i Rosją ukazywany jest jako niebezpieczeństwo dla Rosjan, któremu należy się przeciwstawić. Na bazie bipolarnej opozycji „swój–obcy” konstruowany jest jednowartościowy obraz świata, w którym Rosji, Rosjanom i podejmowanym przez nich działaniom przypisywane są wartości pozytywne, natomiast światu zachodniemu – negatywne.

Bibliografia

Źródła

- Putin V.V., *Obraščenie Prezidenta Rossijskoj Federacii V.V. Putina ot 21.02.2022 g.*, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/67828> [24.02.2026].
- Putin V.V., *Obraščenie Prezidenta Rossijskoj Federacii V.V. Putina ot 24.02.2022 g.*, <http://kremlin.ru/events/president/news/67843> [02.02.2026].
- Putin V.V., *Ceremonija podpisaniya dogovorov o prinjatii v Rossiju Doneckoj narodnoj Respubliki, Luganskoj Narodnoj Respubliki, Zaporożskoj oblasti i Chersonskoj oblasti i obrazovanii novych sub'ektov Rossijskoj Federacii*, <http://kremlin.ru/events/president/news/69465> [02.02.2026].

Opracowania

- Aktivnyj slovar' russkogo jazyka*, vol. 3, ed. V.Ju. Apresjan, Sankt-Peterburg 2017.
- Arutjunova N.D., *Vvedenie*, [in:] *Logičeskij analiz jazyka. Mental'nye dejstvija*, ed. N.D. Arutjunova, Moskva 1993, s. 3–7.
- Bartmiński J., *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [in:] *Językowy obraz świata*, ed. J. Bartmiński, Lublin 1999, s. 103–120.
- Bartmiński J., *Wartości i ich profile medialne*, [in:] *Oblicza komunikacji. Ideologie w słowach i obrazach*, ed. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa, Wrocław 2008, s. 23–41.
- Cap P., *Legitymizacja w dyskursie politycznym: retoryka wojny w Iraku w kontekście pojęcia „proksymizacji”*, [in:] *Krytyczna analiza dyskursu. Interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, ed. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków 2008, s. 245–265.
- Cap P., *Towards the Proximization Model of the Analysis of Legitimization in Political Discourse*, „Journal of Pragmatics” 40.1, 2008, s. 17–41.
- Czachur W., *Dyskursywny obraz świata. Kilka refleksji*, „Tekst i dyskurs – Text und Diskurs” 4.1, 2011, s. 79–97.
- Efremova T.F., *Bolšoj sovremennyj tol'kovyj slovar' russkogo jazyka*, <https://lingvo.ru> [16.02.2026].
- Głowiński M., *Nowomowa (Rekonesans)*, [in:] *Nowomowa i ciągi dalsze. Szkice dawne i nowe*, Kraków 2009.
- Kołodziej J.H., *Walerego Pisarka metoda badania słów i wyrażen sztanदारowych klucze do zrozumienia zmian społecznej świadomości*, „Zeszyty Prasoznawcze” 62.2, 2019, s. 151–169.
- Markowski A., *Wykłady z leksykologii*, Warszawa 2012.
- Pisarek W., *Współczesne słowa sztanदारowe w Polsce i ich publiczność*, „Zeszyty Prasoznawcze” 33.1–2, 1992, s. 17–25.
- Punkt widzenia w języku i w kulturze*, ed. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, R. Nycz, Lublin 2004.
- Skowronek B., *Językowy obraz świata*, „Academia. Magazyn Polskiej Akademii Nauk” 72.4, 2022, s. 18–20.
- Tezaurusus russoj delovoj leksiki*, 2004, <https://lingvo.ru> [16.02.2026].